

EUROPAPOLITISK ANALYS

Europaparlamentsvalet 2019 – Sverige går sin egen väg

Linda Berg*

Sammanfattning

Valet till Europaparlamentet ägde rum när det svenska stödet för EU var det högsta någonsin, samtidigt som riksdagsvalet hösten innan följdes av en segdragen regeringsbildningsprocess. Inrikespolitik fick mer utrymme, många kandidater var okända för väljarna och det var begränsat fokus på sakfrågor för parlamentet. Trots det blev valdeltagandet det högsta hittills – 55,3 procent.

Resultaten innebar att Miljöpartiet backade från sitt rekordresultat 2014, FI tappade sitt mandat och Liberalerna klarade precis fyraprocentsgränsen. Centerpartiet, Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna fick ett extra mandat vardera, medan Socialdemokraterna och Vänsterpartiet fick ett oförändrat antal mandat. Den övergripande trenden i Europa har varit att de två stora partigrupperna, konservativa EPP och socialdemokratiska S&D, minskar, samtidigt som EU-kritiska, gröna och liberala partigrupper ökar. Sverige kan därmed sägas gå sin egen väg.

I jämförelse med 2014 var kandidater och specifika sakfrågor i Europaparlamentet mindre viktiga för väljarnas partival. Inställning till EU och EU-frågor påverkade dock valet av parti, och frågor om fred och demokrati i Europa hamnade högst i listan över viktiga frågor. Valet kom således att präglas mer av inrikespolitik än 2014, samtidigt som frågor om EU:s roll och Europas framtid var viktiga för många väljare. Lakttagelserna utmanar den dominerande teorin för förklaring av valdeltagande och väljarbeteenden.

* Linda Berg är fil.dr och universitetslektor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hon forskar om europeisk integration, särskilt aspekter som identifikation, medborgarattityder och väljarbeteende. Tillsammans med Henrik E. Oscarsson är Linda Berg ansvarig för Europaparlamentsvalsundersökningarna 2014 och 2019.

1 Inledning

Den 26 maj 2019 var det den sjätte gången som svenskarna kunde rösta i ett val till Europaparlamentet sedan medlemskapet 1995. Kampanjaktiviteterna inför Europaparlamentsval brukar vara kortare, och därmed intensivare, än kampanjer inför val till riksdagen. Så var fallet även 2019. Förutsättningarna och sammanhanget skiljer sig åt mellan dessa båda valtillfällen. År 2014 var ett så kallat supervalår där ett riksdagsval skulle äga rum i september, bara 114 dagar efter valet till Europaparlamentet (Berg & Oscarsson 2015b). Flera partier hade därför satsat lite extra på sina kampanjer till Europaparlamentsvalet. Situationen var omvänd 2019, eftersom valet till riksdagen istället ägde rum i september året innan, följt av en långdragen process innan en ny regering kunde tillträda den 21 januari 2019.

”2019 års val utmärktes av ett rekordhøgt svenskt stöd för EU.”

I en av statsvetenskapens dominerande teoribildningar när det gäller val till olika nivåer, teorin om andra rangens val, skulle vi därför ha kunnat förvänta oss ett lägre engagemang från partier, medier och medborgare, med ett sjunkande valdeltagande som resultat. Istället blev valdeltagandet det högsta hittills – 55,3 procent. Det höga valdeltagandet är bara en anledning till att detta val, liksom tidigare svenska Europaparlamentsval, är intressant att analysera och därmed öka vår kunskap om väljarbeteende i val till olika nivåer.

2019 års val utmärktes av ett rekordhøgt svenskt stöd för EU (Berg et al. 2019). Flera olika mätningar under hösten 2018 och våren 2019 visade på samma sak: aldrig tidigare hade en så stor andel av svenskarna varit för medlemskapet i EU. I SOM-institutets mätningar svarade 59 procent att de i

huvudsak var för det svenska medlemskapet. Och omvänt var den andel som ville att Sverige skulle gå ut ur EU lägre än någonsin tidigare; bara ungefär var tionde väljare tyckte att det var ett bra förslag (Berg et al. 2019). Det brittiska beslutet att rösta för ett utträde ur EU ledde inte till ett ökat stöd för en ”swexit”. Tvärtom har svårigheterna och osäkerheten runt brexit, och vilka konsekvenser utträdet kan tänkas bli för Storbritannien, snarare ökat stödet för att stanna kvar i unionen.

Den här analysen har sin grund i ett eftervalsseminarium på Sieps den 28 maj 2019. Syftet är att sammanställa, vidareutveckla och fördjupa resultaten från den presentationen med utgångspunkt i officiell valstatistik¹ från Europaparlamentsvalet 2019 samt SVT:s Valu², och diskutera dessa i ljuset av tidigare forskning. Mer fördjupade analyser kommer när den officiella valundersökningen om Europaparlamentsvalet 2019 är klar.³

2 Väljarbeteende i Europaparlamentsval

Den mest kända teoribildningen om väljarbeteende i Europaparlamentsval är teorin om andra rangens nationella val (Reif & Schmitt 1980). Teorin är ursprungligen baserad på forskning om amerikanska mellanårsval men har utvecklats och anpassats till europeiska förutsättningar, med flerpartisystem och val till flera olika nivåer (Hix & Marsh 2007; Marsh & Mikhaylov 2010). Men teorin har också väckt en del kritik (Hobolt & Wittrock 2011; Hobolt & Spoon 2012; Dandoy & Schakel 2013; Spoon & Klüver 2014; Berg & Oscarsson 2015a).

Grundtanken är att alla inblandade – partier, media och väljare – förväntas bry sig mindre om val till andra politiska nivåer än de nationella. När inte regeringsfrågan står på spel antas de flesta anse att det är ett mindre viktigt val och att vi därmed bör kunna se vissa specifika mönster jämfört med nationella val: att valdeltagandet är lägre, att stora

¹ All statistik finns tillgänglig på Valmyndighetens hemsida: www.val.se.

² Valu är den vallokalsundersökning som genomförs av Sveriges Television utanför ett urval vallokaler. I samband med Europaparlamentsvalet 2019 svarade 7 773 väljare vid 100 vallokaler och 50 lokaler för förtidsröstning på enkäten. Läs mer om Valu och se interaktiva visualiseringar här: <https://www.svt.se/datajournalistik/euvalu2019/>. Valu bör inte blandas ihop med de valundersökningar som Göteborgs universitet ansvarar för. De senare är mer omfattande undersökningar som genomförs inom ett representativt urval av den svenska befolkningen, det vill säga även icke-röstare.

³ Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet har genomfört undersökningar av ett representativt urval svenska medborgare vid varje val (inklusive folkomröstningar) sedan 1956. Undersökningarna genomförs i samarbete med SCB och redovisas i form av en stor mängd publikationer, från böcker på svenska till internationella forskningsartiklar. Läs mer på: <http://www.valforskning.pol.gu.se/>

och regeringsbärande partier gör sämre ifrån sig och att små och utmanarpartier gör bättre ifrån sig.

”När inte regeringsfrågan står på spel antas de flesta anse att det är ett mindre viktigt val [...]”

Det finns dessutom en förväntning om att tid ska spela roll, det vill säga när under en nationell valcykel som ett så kallat andra rangens val äger rum. Fenomenet att små partier går framåt och stora och regeringsbärande partier går bakåt förväntas vara som mest påtagligt ju längre ifrån ett nationellt val som ett Europaparlamentsval äger rum (Hix & Marsh 2007). Nära efter ett nationellt val förväntas regeringspartier göra bättre ifrån sig, vilket ibland kallas för en smekmånadseffekt. Val som inträffar senare i cykeln antas däremot avvika mer. Särskilt ungefär halvvägs in i den nationella cykeln antas väljarna i störst utsträckning vara missnöjda och ”straffa” sittande regering genom att inte rösta på dessa partier i andra val. Samtidigt kan det då också vara som svårast för sittande regeringspartier att motivera sina sympatisörer att gå och rösta. När ett andra rangens val däremot äger rum nära inpå, före ett nationellt val, är det återigen tänkt att regeringspartier ska göra lite bättre ifrån sig (Jeffery & Hough 2001; Hix & Marsh 2011).

Teorin om andra rangens nationella val har dock blivit kritiserad på flera sätt:

- En form av kritik är empiriskt orienterad och framhåller avvikelser från de förväntade mönstren, till exempel vid vissa Europaparlamentsval, men även en del regionala val (Berg & Oscarsson 2013). Det kan exempelvis handla om att en stor andel väljare röstdelar, det vill säga röstar på olika partier i olika val, även när valen äger rum på samma dag (Berg, Erlingsson & Oscarsson 2019). Det kan också handla om att partiernas upp- och nedgångar inte stämmer med förväntningarna om att allt handlar om nationell inrikespolitik.
- En annan form av kritik handlar om att teorin inte avser mikronivå (individnivå) utan bara vilka övergripande mönster vi förväntas se på aggregerad nivå. Hobolt och Wittrock (2011) menar till exempel att det kan finnas flera olika förklaringar på individnivå till att väljare röstar

som de gör, och att det därmed bör finnas mer än en förklaring till de förväntade övergripande mönstren i fråga om valdeltagande och partiernas upp- och nedgångar.

- Ytterligare en form av kritik ifrågasätter grundantagandet att det alltid är den nationella politiken som är utgångspunkten för väljarna och deras röstningsbeslut, oavsett vilket val det gäller. En alternativ förklaring till att stora och regeringsbärande partier brukar göra sämre ifrån sig i icke-nationella val skulle exempelvis kunna vara att en del väljare anser att ett annat parti har en bättre politik på den nivån (Hobolt & Wittrock 2011; Hobolt & Spoon 2012; Dandoy & Schakel 2013). Inställningen till EU kan också spela roll för val av parti i Europaparlamentsval (de Vries 2018). I exempelvis Sverige var det länge vanligt att inställningen till EU var ett av väljarnas viktigaste skäl till val av parti i Europaparlamentsval (Oscarsson & Holmberg 2010; Berg & Oscarsson 2015a). Det finns studier som visar att en skeptisk inställning till EU inte är orsaken till ett lägre valdeltagande i Europaparlamentsval (Papa & Schmitt 2016). En ökad mobilisering av partier utifrån EU-attityd skulle däremot kunna mobilisera väljare som är både positivt och negativt inställda, och därmed påverka val av parti.
- Dessutom har en del forskare lyft fram betydelsen av viktiga sakfrågor i samband med partival på en viss nivå. Miljöpartiets framgångar kan exempelvis förstås i ljuset av att många väljare i Sverige ser miljöfrågor som viktiga frågor för Europaparlamentet. Blombäck och de Fine Licht (2017) har på liknande sätt visat att frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män uppfattades som avgörande för väljare som valde att röstdela mellan Feministiskt Initiativ och något annat parti i Europaparlamentsvalet och riksdagsvalet 2014. Vidare har Erlingsson och Persson (2011) visat att en röst på Piratpartiet 2009 inte var en proteströst utan istället återspeglade att deras väljare ansåg att just frågor om integritet och säkerhet på internet var viktiga.

Sammantaget handlar det alltså om att nyansera bilden. Europaparlamentsval kännetecknas till stor del av de mönster som teorin om andra rangens val förutspår, men på individnivå kan det finnas en större variation av anledningar till att väljare röstar som de gör.

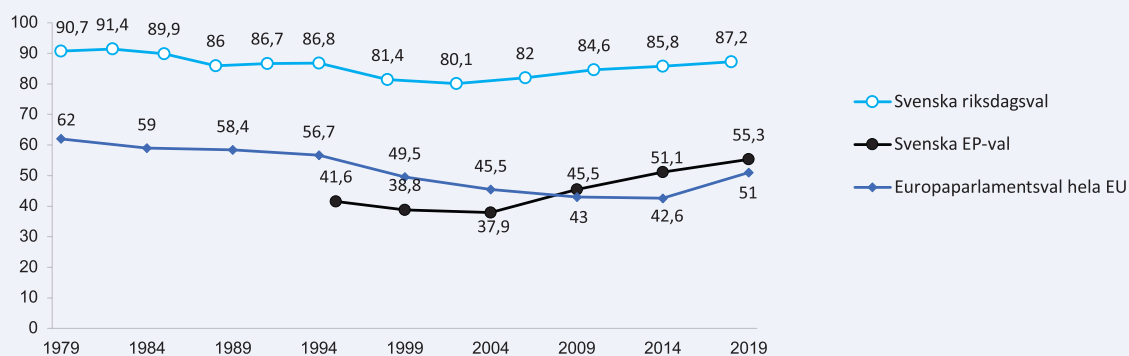
3 Ökat valdeltagande i Europaparlamentsval

Som framgick av presentationen ovan framhålls ett lägre valdeltagande som ett tydligt belägg för att Europaparlamentsval kan betraktas som ett andra rangens val. Figur 1 visar att det svenska valdeltagandet i riksdagsval har legat över 80 procent sedan 1979, medan svenskarnas deltagande i Europaparlamentsvalen har varit klart lägre, till och med under 40 procent vid valen 1999 och 2004. Samtidigt har vi sett ett trendbrott:

valdeltagandet har ökat i varje val sedan dess. På tio år handlar det om en ökning med 10 procentenheter, till 55,3 procent 2019.

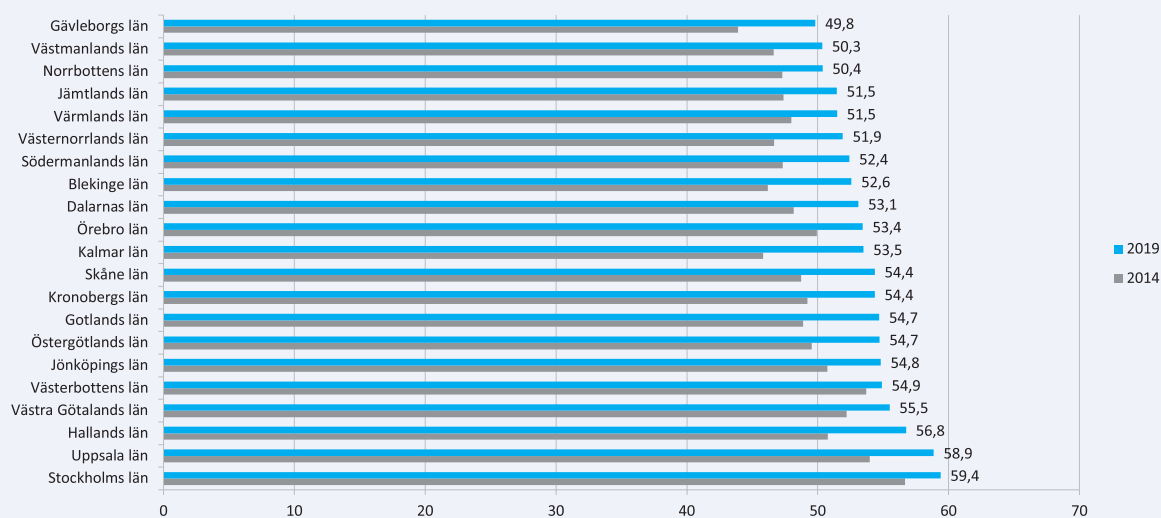
Det genomsnittliga valdeltagandet i hela EU minskade stadigt från 62 procent i samband med det första Europaparlamentsvalet 1979 till 42,6 procent 2014. I 2019 års val ökade dock valdeltagandet i EU och landade på 51 procent. Det sjunkande valdeltagandet för hela EU fram till och med 2014 kan till stor del förklaras av att det under perioden tillkom ett stort antal nya

Figur 1 Valdeltagande till Europaparlamentsval i hela EU, 1979–2019, i val till Sveriges riksdag, 1979–2019, samt i svenska Europaparlamentsval 1995–2019 (procent).

Källa: Valmyndigheten.

Figur 2 Valdeltagande i det svenska valet till Europaparlamentet 2014 och 2019, per län (procent).

Källa: Valmyndigheten.

medlemsländer där valdeltagandet generellt är lägre än i de äldsta medlemsländerna.

För Sveriges del kan vi i figur 2 konstatera att valdeltagandet har ökat i hela landet, men att det fortfarande finns en relativt stor skillnad mellan det län där valdeltagandet var lägst, Gävleborgs län (49,8 procent) och Stockholms län där valdeltagandet var högst (59,4 procent). Det är samma två län där valdeltagandet var lägst respektive högst även 2014. Skillnaden har däremot minskat jämfört med 2014, eftersom valdeltagandet ökade mer i Gävleborg.

När vi tittar på kommuner är det samma geografiska områden som har högst respektive lägst valdeltagande 2019 som 2014. Liksom 2014 är valdeltagandet högst i Danderyd (73,6 procent) och lägst i Haparanda (35,2 procent). Till skillnad från mönstret på regional nivå har skillnaden mellan dessa två kommuner tvärtom ökat: valdeltagandet i Haparanda ökade enbart med 1,3 procentenheter, medan ökningen var 4,6 procentenheter i Danderyd. Förutom Danderyd och Haparanda finns det några förändringar i toppen och botten av listan. Bland de fem kommuner som hade högst valdeltagande 2014 fanns enbart kommuner i Stockholmsområdet och Skåne, men nu finns även två Ölandskommuner med. Bland de fem kommuner som hade lägst valdeltagande finns inte längre Bjuv (Skåne) och Eda (Värmland) – även om de fortfarande återfinns bland de 15 lägsta – utan enbart kommuner i Norrbotten (Haparanda, Gällivare och Övertorneå) och Västerbotten (Malå) samt Södertälje i Stockholms län, som har tillkommit på listan över de fem kommunerna med

lägst valdeltagande. Det faktum att det är nästan dubbelt så många som röstade i de fem kommuner i landet som hade högst valdeltagande jämfört med de fem kommuner som hade lägst valdeltagande är problematiskt ur ett demokratiskt perspektiv. Det är ännu mer problematiskt när vissa skillnader, som exempelvis detta nord-syd-mönster, i huvudsak är bestående över tid (Oscarsson & Holmberg 2010). Men det är också illavarslande att det finns kommuner som Södertälje där valdeltagandet minskade med 0,5 procentenheter, särskilt när valdeltagandet i landet i övrigt ökade kraftigt.

”Mönstren är därmed ganska likartade när det gäller valdeltagande i Europaparlamentsval och riksdagsval, men skillnaderna förstärks i samband med val till Europaparlamentet.”

Mer positiv är då förändringen i Borgholm och Mörbylånga, där valdeltagandet ökade med närmare 20 procentenheter. Hänsyn bör dock tas till att det i båda dessa kommuner samtidigt hölls en rådgivande folkomröstning om en ny större kommun för hela Öland. Förutom när faktorer som lokala folkomröstningar drar upp valdeltagandet brukar det typiska mönstret vara att valdeltagandet i Europaparlamentsval är högre i välbärgade storstads- eller universitetsområden, medan nivåerna är som lägst i landets mer nordliga

Tabell 1 Kommuner med högst och lägst valdeltagande i Europaparlamentsvalet 2014 och 2019 (procent).

Högst				Lägst			
2014		2019		2014		2019	
Danderyd	69,00	Danderyd	73,6	Haparanda	33,9	Haparanda	35,2
Lidingö	63,87	Lomma	72,3	Eda	35,4	Gällivare	39,0
Lund	63,82	Mörbylånga	71,3	Bjuv	36,3	Övertorneå	40,9
Lomma	62,70	Borgholm	69,0	Gällivare	36,3	Malå	40,9
Täby	62,24	Lidingö	68,7	Kiruna	36,9	Södertälje	41,0

Källa: Valmyndigheten.

delar och/eller i mindre landsbygdskommuner. Haparanda hade dessutom lägst valdeltagande även i riksdagsvalet 2018. Tre av de övriga fyra kommunerna med lägst valdeltagande i Europaparlamentsvalet 2019 finns även bland de tio kommuner som hade lägst valdeltagande i riksdagsvalet 2018.

Mönstren är därmed ganska likartade när det gäller valdeltagande i Europaparlamentsval och riksdagsval, men skillnaderna förstärks i samband med val till Europaparlamentet. Skillnaderna mellan storstad och landsbygd samt mellan norra och södra Sverige har dessutom även funnits länge i allmänna attityder till EU och det svenska EU-medlemskapet (Berg & Lindahl 2011). Samma geografiska skillnader präglade också folkomröstningen om EU-medlemskapet 1994 (Gilljam & Holmberg 1996). Som fallet med Södertälje visar är valdeltagande i allmänhet dessutom lägre i socioekonomiskt mer utsatta kommuner och stadsdelar, särskilt i områden med en högre andel invånare som inte är födda i Sverige (Bevelander & Spång 2017). Med stora skillnader i valdeltagande blir representativiteten för olika åsikter och uppfattningar hos svenska folket sämre i våra valda församlingar.

4 Svenskarnas partival aviker från det europeiska mönstret

En påtaglig skillnad mellan Europaparlamentsval och riksdagsval handlar om hur nära inpå valdagen som väljarna bestämmer sig för vilket parti de ska rösta på. Mönstret är att väljarna brukar bestämma sig klart senare inför Europaparlamentsval än inför val till riksdagen (Berg & Oscarsson 2015a). I SVT:s vallokalsundersökningar (Valu) ställs också frågan om när de svarande bestämde vilket parti de skulle rösta på. Drygt 30 procent brukar svara att de bestämde sig så sent som samma dag (eller senaste veckan) när frågan ställs i samband med riksdagsval, medan ungefär 40 procent ger samma svar i samband med Europaparlamentsval. Däremot har skillnaden minskat det senaste året, framförallt eftersom en större andel svarade att de bestämde sig sent även i samband med riksdagsvalet 2018 (37 procent).

Sena beslut är en faktor som stämmer ganska väl med förväntningar på ett andra rangens val, det vill säga att beslut fattas senare när valet inte ses som lika viktigt. Men eftersom allt fler bestämmer

sig sent även i riksdagsval kan den högre andelen sena beslut också bero på att fler väljare byter parti och har svårt att bestämma sig. Därutöver spelar det också viss roll att kampanjerna inför Europaparlamentsval startar senare och är kortare. Väljarna har då kortare tid på sig att sätta sig in i de olika partiernas kampanjer och kandidater. Och eftersom bevakningen av Europaparlamentet är klart mindre omfattande än av riksdagen har de flesta väljare också sämre kunskap om hur partier och kandidater har agerat sedan det senaste Europaparlamentsvalet.

Resultaten av väljarnas röster i Europaparlamentsval sedan 1995 har överlag visat på att de två stora partierna, Socialdemokraterna och Moderaterna, har fått färre röstandelar över tid, särskilt jämfört med resultaten i riksdagsvalen. Vissa av de mindre partierna har istället ofta fått bättre resultat i Europaparlamentsval, exempelvis Miljöpartiet och Liberalerna (tidigare Folkpartiet). Vid valet 2004, 2009 och 2014 kom varsitt nytt utmanarparti in i Europaparlamentet. Inget av dessa utmanarpartier hade representation i riksdagen sedan tidigare, och de lyckades inte heller få väljarnas förtroende vid det nästföljande Europaparlamentsvalet.

”Miljöpartiet och Liberalerna, som vanligtvis har varit starka i Europaparlamentsval, backade med två respektive ett mandat.”

Europaparlamentsvalet 2019 avvek till viss del från tidigare mönster. Det var exempelvis inget nytt utmanarparti som fick mandat. Miljöpartiet och Liberalerna, som vanligtvis har varit starka i Europaparlamentsval, backade med två respektive ett mandat. De partier som ökade jämfört med 2014 var Centerpartiet, Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna (ett mandat vardera). I relation till partigrupperna i Europaparlamentet blev det ingen skillnad för gruppen GUE/NGL där Vänsterpartiet ingår. Socialdemokraterna backade några tiondelar men behöll sina fem mandat. Däremot får den socialdemokratiska gruppen S&D ändå ett mandat mindre från Sverige, i och med att Feministiskt Initiativ förlorade sitt mandat. Den gröna gruppen minskar med två svenska mandat. Däremot kommer det så kallade brexit-mandatet, det vill säga det extra

mandat som Sverige får när Storbritannien lämnat EU, att tillfalla Miljöpartiet och den gröna gruppen. Den liberala gruppen *Renew Europe* (tidigare ALDE) hamnar på plus-minus noll avseende svenska mandat. Europaparlamentets största grupp, den kristdemokratiska/konservativa gruppen EPP, får två nya svenska mandat, och

ECR, Europeiska konservativa och reformister, får ett extra mandat från Sverigedemokraterna.

Sverige avviker därmed från det övergripande mönstret för hela EU och särskilt de stora medlemsländerna när det gäller vilka partier och partigrupper i parlamentet som ökade respektive

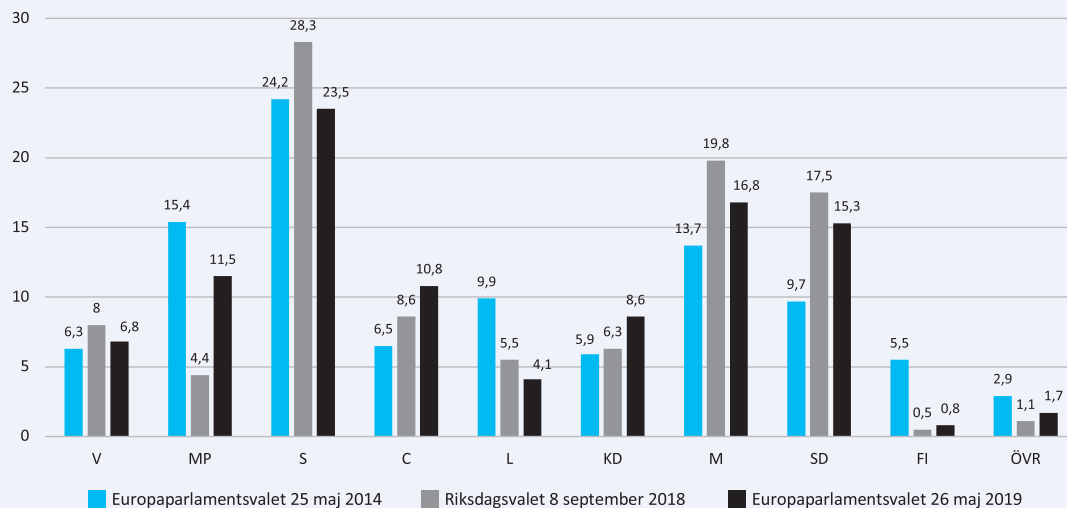
Tabell 2 Valresultat i svenska Europaparlamentsval 1995–2019 (procent).

	1995	1999	2004	2009	2014	2019	2019 Mandat	2014–2019	Partigrupp
Vänsterpartiet	12,9	15,8	12,8	5,7	6,3	6,8	1	±0	GUE/NGL
Socialdemokraterna	28,1	26,0	24,6	24,4	24,2	23,5	5	±0	S&D
Miljöpartiet	17,2	9,5	5,9	11,0	15,4	11,5	2	-2	Gröna/EFA
Centerpartiet	7,2	6,0	6,3	5,5	6,5	10,8	2	+1	RE (ALDE)
Liberalerna	4,8	13,9	9,9	13,6	9,9	4,1	1	-1	RE (ALDE)
Kristdemokraterna	3,9	7,6	5,7	4,7	5,9	8,6	2	+1	EPP
Moderaterna	23,2	20,7	18,2	18,8	13,7	16,8	4	+1	EPP
Junilistan	-	-	14,5	3,5	-	-	-	-	IND/DEM
Piratpartiet	-	-	-	7,1	2,2	0,6	-	-	Gröna/EFA
Sverigedemokraterna	-	-	1,1	3,3	9,7	15,3	3	+1	ECR
Feministiskt Initiativ	-	-	-	2,2	5,4	0,8	0	-1	S&D
Övriga	2,7	0,5	1,0	0,2	0,7	1,1			
Summa procent	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0			

Kommentar: Partigrupperna är: GUE/NGL = Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster, S&D = Gruppen Progressiva förbundet av socialdemokrater, Gröna/EFA = De gröna/Europeiska fria alliansen, RE = Renew Europe, ny grupp bestående av tidigare medlemmar i ALDE samt vissa nya partier, till exempel den franske presidenten Emmanuel Macrons "Renaissance". ALDE = Alliansen liberaler och demokrater för Europa (numera upplöst och omstöpt till RE), EPP = Europeiska folkpartiets grupp, ECR = Europeiska konservativa och reformister. Kursivering innebär att partiet inte längre har något mandat (men visar vilken partigrupp de ingick i när de hade mandat).

Källa: Valmyndigheten, Statistiska centralbyrån och Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet.

Figur 3 Valresultat i Europaparlamentsvalen 2014 och 2019 samt riksdagsvalet 2018 (procent).

Källa: Valmyndigheten.

minskade (Blomgren 2019). I parlamentet som helhet var det istället en tydlig minskning av antalet mandat för de två största partigrupperna, den socialdemokratiska gruppen (S&D) och den kristdemokratiska konservativa gruppen (EPP), medan de liberala och gröna grupperna ökade antalet mandat, liksom de mer EU-skeptiska grupperna.

Utöver att jämföra valutgången 2019 med tidigare Europaparlamentsval kan det vara relevant att också jämföra med resultat i närmast föregående riksdagsval. Det kan vara särskilt intressant den här gången eftersom riksdagsvalet inträffade så nära i tid före, en ny regering inte kom på plats förrän i januari 2019 och en stor del väljare uttryckte missnöje med såväl processen som enskilda partiernas agerande.

Vissa aspekter är intressanta att notera när vi jämför med valresultatet från riksdagsvalet 2018. En sådan aspekt är att alla de tre största partierna, inklusive Sverigedemokraterna, gör bättre ifrån sig i riksdagsvalet än i de båda valen till Europaparlamentet. Trots att Moderaterna och Sverigedemokraterna ökade flera procentenheter mellan Europaparlamentsvalen 2014 och 2019 är deras resultat 2019 ändå klart lägre än riksdagsvalet hösten 2018. Omvänt när Miljöpartiet, trots tillbakagången

mellan 2014 och 2019, bättre resultat i Europaparlamentsvalen än i riksdagsvalet. Centerpartiet och Liberalerna är nästan spegelbilder av varandra; Centerpartiet gick fram såväl i riksdagsvalet 2018 som i Europaparlamentsvalet 2019 medan Liberalerna backade.

”Sedan 1970-talet har svenska väljare blivit allt mer benägna att röstdelat, det vill säga välja olika partier vid val till olika politiska nivåer.”

Enligt teorin om andra rangens val ska framförallt stora och regeringsbärande partier göra sämre ifrån sig i Europaparlamentsval, och det är ett mönster vi ser. Men om allting handlar om nationell politik borde ett oppositionsparti som Sverigedemokraterna nå ännu bättre resultat i Europaparlamentsval. Istället är det tydligt att även attityd till EU spelar in. Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet är de partier som är tydligast i sin kritik av EU, vilket också kan bidra till att det är svårare att motivera partisympatisörerna att gå och rösta i Europaparlamentsval. Med utgångspunkt från teorin om andra rangens val borde även Miljöpartiets resultat i Europaparlamentet ha varit sämre,

givet partiets position som ett litet stödparti i såväl den förra som den nu sittande regeringen. Att resultatet i Europaparlamentsvalet ändå landade på ett för partiet ganska genomsnittligt resultat på EU-nivå (2014 var ett rekordår för Miljöpartiet) pekar snarare på att vissa väljare prioriterar sakfrågor som miljön framför nationellt missnöje i samband med Europaparlamentsval. Samtidigt ger det lägre valdeltagandet, jämfört med riksdagsvalet, en annorlunda procentfördelning. Vi vet sedan tidigare (Berg & Oscarsson 2015) att mer EU-kritiska partier som Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna brukar ha något svårare att motivera sina kärnväljare att gå och rösta, och i viss mån även Socialdemokraterna. Omvänt har Miljöpartiet gynnats av ett lägre valdeltagande eftersom deras sympatisörer har röstat i något högre utsträckning.

Sedan 1970-talet har svenska väljare blivit allt mer benägna att röstdelat, det vill säga välja olika partier vid val till olika politiska nivåer. Omkring en tredjedel av alla väljare röstar exempelvis på olika partier vid val till kommunfullmäktige och riksdagen, och år 2014 valde 40 procent av väljarna att rösta på olika partier i Europaparlamentsvalet och riksdagsvalet drygt tre månader senare (Berg & Oscarsson 2015a; Berg, Erlingsson & Oscarsson 2019). Det är därför inte heller självklart att svenska väljare skulle rösta mer i linje med nationella preferenser bara för att ett val till Europaparlamentet

inträffar nära i tid. Mer kunskap om väljares beslut att rösta på olika partier i olika val kan vi få genom att studera väljarströmmar. Med hjälp av SVT:s vallokalsundersökning Valu kan vi se hur väljarströmmarna huvudsakligen rörde sig mellan riksdagsvalet 2018 och Europaparlamentsvalet 2019.

”Störst andel som valt att rösta på samma parti i Europaparlamentsvalet som i riksdagsvalet återfinns, utöver Sverigedemokraterna, hos Miljöpartiet och Socialdemokraterna.”

I tabell 3 syns att det finns relativt stora skillnader mellan partierna. Bland de som röstade på Sverigedemokraterna i riksdagsvalet 2018 röstade 83 procent också på Sverigedemokraterna i Europaparlamentsvalet 2019. Det kan jämföras med att endast 36 procent av de som röstade på Liberalerna i riksdagsvalet valde att lägga sin röst på Liberalerna i Europaparlamentsvalet. Störst andel som valt att rösta på samma parti i Europaparlamentsvalet som i riksdagsvalet återfinns, utöver Sverigedemokraterna, hos Miljöpartiet och Socialdemokraterna. Spridningen är generellt lite större bland de borgerliga

Tabell 3 Väljarströmmar från riksdagsvalet 2018 till Europaparlamentsvalet 2019 (procent).

	Parti i Europaparlamentsvalet 2019										Summa procent	Antal personer
	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	FI	Övr.		
V	55	14	19	3	1	1	1	1	2	2	~100	1080
S	3	72	10	4	1	2	3	4	0	0	~100	2504
MP	5	9	75	4	1	0	1	1	1	2	~100	617
C	0	7	11	64	5	3	7	1	1	1	~100	982
L	1	9	5	19	36	6	21	2	0	1	~100	629
KD	0	2	1	6	2	61	18	8	1	1	~100	555
M	0	3	3	5	3	13	65	7	0	1	~100	1413
SD	0	2	1	0	0	5	7	83	0	2	~100	915
FI	17	3	27	2	1	0	2	5	42	0	~100	72
Övr.	2	2	8	6	1	8	5	4	1	63	~100	81

Källa: Valu 2019.

partierna, något som vi även ser när det gäller röstindelning mellan kommunalval och riksdagsval (Berg, Erlingsson & Oscarsson 2019). Det är ganska förväntat eftersom utbudet av partier är större i den här delen av det politiska spektrumet, samtidigt som partierna har olika åsikter och profil i frågor som rör EU. Som syns i tabellen rör sig väljarströmmarna från borgerliga partier främst till andra borgerliga partier. Kristdemokraterna tappade exempelvis huvudsakligen väljare till Moderaterna. Liberalerna tappade väljare till Moderaterna och Centerpartiet.

Trots att strömmarna huvudsakligen rört sig mellan någorlunda närliggande partier, precis som vanligt, är det anmärkningsvärt att det mest EU-positiva partiet – Liberalerna – fick mindre än hälften av den röstandel de fick i Europaparlamentsvalet 2014; dessutom i ett klimat där stödet för EU i Sverige var större än någonsin. Resultatet var dessutom påtagligt sämre än i riksdagsvalet, vilket är tvärtom deras mönster från tidigare val. Liberalerna har haft en opinionsmässigt tuff period: partiet blev kritiserat för sitt agerande under den utdragna regeringsbildningsprocessen efter riksdagsvalet 2018; under EU-vals kampanjen hade partiet inlett en process med byte av partiledare; en tidigare populär kandidat till Europaparlamentet, Marit Paulsen, ställde inte upp för omval; och partiets ursprungliga toppnamn inför Europaparlamentsvalet, Cecilia Wikström, fick avsäga sig sin kandidatur under våren efter att hon valt att behålla uppmärksammade sidosuppdrag som styrelseledamot för två börsbolag. I opinionsmätningar under våren 2019 låg Liberalerna ofta under fyraprocentsspärren och lyckades med knapp marginal behålla ett mandat.

Vänsterpartiet tappar precis som vid tidigare Europaparlamentsval relativt många röster, främst till Miljöpartiet och Socialdemokraterna. Partiet gör oftast lite bättre ifrån sig i val till riksdagen än till Europaparlamentet. Deras mer EU-kritiska ansats kan å ena sidan göra det svårare att locka kärnväljare att överhuvudtaget gå och rösta i Europaparlamentsval. Å andra sidan kan det leda till att en del av deras sympatisörer väljer att rösta på andra partier i just Europaparlamentsval, inte minst eftersom större delen av deras väljare numera är positiva till det svenska medlemskapet i EU (Berg et al. 2019). Miljöpartiet har behållit en stor del av de väljare som röstade på partiet i riksdagsvalet 2018, samtidigt som det har fått

fler röster från framförallt Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Ökningen jämfört med riksdagsvalet stämmer därför med tidigare mönster, även om det som sagt blev en påtaglig minskning jämfört med Europaparlamentsvalet 2014. De mönster vi ser här tyder på att svenskars väljarbeteende i Europaparlamentsval inte enkelt eller enbart kan förklaras utifrån teorin om andra rangens val. Tvärtom verkar sakfrågor och kandidater såväl som partispecifika situationer spela roll. Dessutom verkar väljares inställning till EU spela roll för partivalet, något vi kommer att titta närmare på härnäst.

”De mönster vi ser här tyder på att svenskars väljarbeteende i Europaparlamentsval inte enkelt eller enbart kan förklaras utifrån teorin om andra rangens val.”

4.1 Inställning till EU och EU-frågor viktiga för många väljares val av parti

De tidiga svenska valen till Europaparlamentet präglades av att en hög andel väljare valde parti utifrån åsikter om det svenska medlemskapet i EU (Oscarsson & Holmberg 2010). Även Hobolt och Spoon (2012) har visat att just inställning till EU kan påverka partival i Europaparlamentsval. Ett partis inställning till EU-samarbetet i stort påverkar hur kampanjerna utformas, vilka frågor partiet vill driva och/eller vilka strategier de har för arbetet i parlamentet. Väljare som är mer positivt inställda till EU kan därmed lockas till andra partier än det parti de röstade på i det senaste nationella valet. Omvänt kan väljare också lockas att rösta på ett mer EU-skeptiskt parti än vad de annars skulle ha röstat på. Frågor om att begära utträde ur EU eller införa euron som valuta är inte frågor som beslutas av Europaparlamentet, men de är inte heller typisk svensk inrikespolitik. De handlar snarare om vad EU-medlemskapet betyder och innebär därmed en form av politisering av EU-dimensionen. Att den typen av frågor har betydelse för partival i Europaparlamentsval står därför också i motsats till förväntningarna från teorin om andra rangens val.

I tabell 4 syns att nästan åtta av tio väljare svarat att de anser att Sverige ska förbli medlem i EU.

Tabell 4 Inställning till svenskt EU-medlemskap och val av parti i Europaparlamentsvalet 2019 (procent).

	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	FI	Övr.	Totalt
Sverige skall gå ut ur EU	16	5	3	2	1	7	4	41	13	40	11
Sverige skall förbli medlem i EU	65	87	90	91	96	81	88	37	72	40	77
Ingen bestämd åsikt i frågan	19	8	7	6	3	12	8	22	16	19	11
Summa procent	~100	~100	~100	~100	~100	~100	~100	~100	~100	~100	~100
Antal personer	832	2231	1256	1036	475	668	1367	900	103	141	9159

Källa: Valu 2019.

Med en så stark dominans är det inte förvånande att nästan alla partiets väljare huvudsakligen är för medlemskapet i EU. Även bland Vänsterpartiets väljare svarade 65 procent att de vill att Sverige ska vara kvar i EU, trots att partiet fortfarande har utträdeskrav inskrivet i sitt partiprogram. Undantaget är Sverigedemokraterna: 41 procent av de som röstade på partiet i Europaparlamentsvalet 2019 tycker att Sverige ska gå ut ur EU, medan 37 procent svarade att de föredrar att Sverige ska förbli ett medlemsland i EU.

En fördjupad analys av väljarströmmarna från riksdagsvalet 2018 till Europaparlamentsvalet 2019 visar att bland de som röstade på Vänsterpartiet i riksdagsvalet och är negativt inställda till EU röstade 81 procent på Vänsterpartiet även i Europaparlamentsvalet, jämfört med endast 51 procent av de som är positiva till EU. Det var framförallt den senare gruppen som istället röstade på Socialdemokraterna eller Miljöpartiet. Även bland Liberalernas väljare i riksdagsvalet kan inställning till EU ha påverkat val av parti i Europaparlamentsvalet eftersom det fåtal av deras riksdagsväljare som har en negativ inställning till EU istället röstade på Moderaterna. Bland Kristdemokraternas väljare i riksdagsvalet gick en del av de EU-positiva till Moderaterna, medan de EU-negativa valde Sverigedemokraterna. För de flesta övriga partier verkar inte frågan om inställning till EU ha påverkat väljarströmmarna mellan dessa två val. Överlag har negativ inställning till EU ett mer tydligt

samband med partival än positiv dito, vilket inte är förvånande när en så stor del av väljarkåren är positivt inställd till EU. I tidigare val har vi även sett mer tendenser till att exempelvis mer EU-positiva väljare har bytt från andra borgerliga partier till (nuvarande) Liberalerna.

Det är också intressant att undersöka hur stor vikt väljare lägger vid olika skäl till partival. I tabell 5 jämförs andelen som har svarat ”mycket stor betydelse” för vart och ett av de angivna skälen, både 2014 och 2019. Om vi börjar med att titta på de övergripande skillnaderna mellan 2014 och 2019 kan vi se att det är mycket stabila mönster med ytterst liten skillnad mellan dessa två år. De flesta väljare anser att partiernas politik i EU-frågor är ett mycket viktigt skäl även 2019 (46 procent), följt av insatser i svensk politik (38 procent).

”Det var ovanligt många nya och okända eller oprövade namn i toppen av partiernas listor inför valet 2019 och därmed färre stora personvalskampanjer.”

Det som avviker i någon mån är att det totalt är fem procentenheter lägre andel som har uppgett att kandidaterna på valsedeln har haft mycket stor betydelse för valet av parti (14 procent istället

för 19 procent). Det var ovanligt många nya och okända eller oprövade namn i toppen av partiernas listor inför valet 2019 och därmed färre stora personvalskampanjer. Dessutom drabbades Liberalerna av att partiets mest kända kandidat, Cecilia Wikström, drog tillbaka sin kandidatur i ett sent skede. Och för Kristdemokraterna innebar mediegranskningen av Lars Adaktusson en mindre önskvärd diskussion om partiets kandidater och deras agerande i Europaparlamentet. När vi tittar på väljarnas skäl till partival uppdelat på enskilda partier är det därför inte förvånande att det framförallt är störst skillnad mellan 2014 och 2019 för Liberalerna och Kristdemokraterna. Inför valet 2014 drev både Marit Paulsen och Lars Adaktusson framgångsrika personvalskampanjer och det var också en stor andel av dessa partiers väljare som särskilt framhöll betydelsen av de här två kandidaterna, vilka också uppfattades som mer populära än sina partier 2014 (Berg & Oscarsson 2015a).

Förutom betydelsen av kandidaterna är det inga större skillnader mellan 2014 och 2019. På partinivå har frågan om partiernas politik i EU-frågor ansetts vara ett mycket viktigt skäl av ungefär lika stor andel väljare nu som förra gången. Variationen upp eller ner hos de enskilda partierna är oftast minimal, under fem procentenheter. Partiernas insatser i svensk politik har något mer variation mellan

partierna: bland Socialdemokraternas och Miljöpartiets väljare har färre angett det som ett mycket viktigt skäl. Istället har det skälet ökat för framförallt Kristdemokraterna (40 procent jämfört med 27 procent år 2014). Det ligger i linje med den opinionsuppgång som Kristdemokraterna har haft nationellt under året. Även för Sverigedemokraterna och i viss mån Centerpartiet har något fler väljare lyft fram den nationella politiken som ett mycket viktigt skäl denna gång. Överlag är det små förändringar och de ligger delvis i linje med vad som skulle kunna förväntas givet att det var olika partier i regeringsställning 2014 och 2019. Vaneröstning är slutligen det skäl som lägst andel väljare anger som mycket viktigt (10 procent) för partival och uppges främst av Socialdemokraternas och Vänsterpartiets väljare, både 2014 och 2019. Moderaterna hade en något högre andel som svarade att det var ett viktigt skäl 2014 (17 procent) än 2019 (9 procent).

Partiernas politik i EU-frågor är uppenbarligen något som en stor andel väljare ser som ett mycket viktigt skäl för val av parti; det är till och med det skäl som flest anger. Vad det innebär varierar däremot mellan olika individer. För vissa kan det handla om själva medlemskapet eller åsikter om EU i allmänhet, medan det för andra kan handla om den politik och de sakfrågor som det valda partiets ledamöter avser att arbeta för i

Tabell 5 Betydelse av olika skäl för val av parti i Europaparlamentsvalet 2019 och 2014 (procent).

	V		S		MP		C		L		KD		M		SD		FI		Samtliga	
Partiernas politik i EU-frågor	47	47	39	35	54	54	42	44	52	47	40	36	43	38	54	46	64	48	46	45
Partiernas insatser i svensk politik	53	48	37	43	21	30	27	22	21	22	40	27	36	42	57	46	38	45	38	37
Gammal vana/lojalitet med mitt parti	14	14	17	17	4	4	4	6	8	7	9	9	9	17	10	13	11	4	10	11
Kandidaternas namn på valsedeln	11	9	11	17	19	16	16	21	7	34	18	41	15	20	12	11	20	19	14	19

Källa: Valu 2014 och 2019. Svaren visar andel personer som angett ”mycket stor betydelse” för vart och ett av skälen. De ljusgrå kolumnerna avser 2019 och de vita med kursiv stil avser 2014.

Tabell 6 Viktigaste fråga för partival i Europaparlamentsval 1995–2019 (procent).

Fråga	1995	1999	2004	2009	2014	2019
1. Freden i Europa	66	66	61	55	59	58
2. Demokratin i EU	59	53	55	50	51	54
3. Miljön	56	45	47	53	51	51
4. Jämställdhet	-	37	42	42	45	49
5. Brottsbekämpning	-	-	-	42	40	48
6. Sociala välfärden	-	48	50	44	47	42
7. Flyktingar/invandrare	-	19	26	26	37	41
8. Energi och kärnkraft	-	-	-	38	39	38
9. Ekonomin	54	47	46	47	45	37
10. Nationell självständighet	48	43	47	38	39	37
11. Matkvaliteten	-	-	-	-	46	33
12. Sysselsättningen	53	50	46	47	47	31
13. Drogpolitiken	46	-	47	32	30	30
14. Försvarsfrågor i EU	34	31	30	26	26	26
15. EU:s utrikespolitik	-	-	-	31	28	24
16. Rörligheten på arbetsmarknaden i EU	-	-	-	-	30	23
17. Företagens villkor	-	27	29	22	26	21
18. Om euro i Sverige	33	29	36	32	28	21
19. Upphovsrätt på nätet	-	-	-	-	-	18
20. Jordbruksstöd i EU	23	21	25	22	21	17

Kommentarer: Frågans formulering är: ”Vilken betydelse har följande frågor för ditt val av parti idag i EU-parlamentsvalet?”. Fem svarsalternativ fanns: ”mycket stor betydelse”, ”ganska stor betydelse”, ”varken stor eller liten betydelse”, ”ganska liten betydelse” och ”mycket liten betydelse”. Siffrorna i tabellen anger hur stor procentandel som svarade mycket stor betydelse.

Källa: Valu 1995, 1999, 2004, 2009, 2014 och 2019.

Europaparlamentet. Det finns även andra sakfrågor som kan vara viktiga för väljarna. I tabell 6 framgår hur väljarna har svarat när det gäller den viktigaste frågan för val av parti, i samband med varje val till Europaparlamentet sedan 1995. Spannet är stort, från sådant som fred i Europa till matkvalitet och jordbruksstöd i EU. Den enskilt viktigaste frågan har vid samtliga Europaparlamentsval varit freden i Europa, vilket nämns som en fråga av mycket stor betydelse av 58 procent år 2019. Även demokratin i EU och miljön är frågor som stadigvarande har legat i topp. Det är frågor som antingen passar in på en generell EU-dimension (demokratin i EU)

eller på politikområden som Europaparlamentet faktiskt har beslutsmakt över (miljön).

”Den enskilt viktigaste frågan har vid samtliga Europaparlamentsval varit freden i Europa [...]”

Jämfört med 2014 är det vissa frågor som en större andel väljare lyfter fram som mycket viktiga. Det handlar exempelvis om jämställdhet (49 procent), brottsbekämpning (48 procent) och flyktingar/

invandrare (41 procent). Andra frågor nämns istället av en något lägre andel väljare jämfört med 2014, som ekonomin och sysselsättningen, vilket är en indikation på att den sortens frågor inte har stått i fokus på samma sätt som vid förra valet. Ett antal mer specifika frågor med tydlig koppling till EU fick också mer uppmärksamhet i tidigare kampanjer, såsom matkvaliteten, rörligheten på arbetsmarknaden i EU, euron och jordbruksstödet i EU. Även dessa frågor har en lägre andel väljare markerat som mycket viktiga, jämfört med 2014. Svaren på de här frågorna indikerar att EU-dimensionen har fortsatt relevans för svenska väljare. Frågor som inte lika entydigt är EU:s ansvar har samtidigt syntts mer i kampanjen den här gången, och de verkar också ha fått ett visst genomslag på väljarnas val av parti. Det här är något som vi får återkomma till med hjälp av de analyser vi kommer att kunna göra på de mer utförliga valundersökningarna.

4.2 Större skillnader i partival bland olika grupper

De svenska partierna har olika andel sympatisörer inom olika väljargrupper, och mönstret är sig någorlunda likt mellan riksdagsval och Europaparlamentsval. Det är ovanligt att ett parti plötsligt får en stor mängd röster från en helt annan socioekonomisk grupp än där de vanligtvis har huvuddelen av sina sympatisörer. Precis som mellan olika val till samma politiska nivå finns det för de flesta väljare ett visst antal partier som uppfattas som möjliga att rösta på, och det är bland dessa som

de allra flesta väljer när det är dags för val (Oskarsson, Oscarsson & Boije 2015). Däremot kan utfallet bli annorlunda, på grund av att valen har olika karaktär och att det är ett lägre valdeltagande i Europaparlamentsval jämfört med riksdagsval (Berg & Oscarsson 2015a).

I Valu ställs ett antal frågor om de svarandes bakgrund, exempelvis kön och ålder. Bakgrundsfrågorna hjälper oss att undersöka bland vilka samhällsgrupper vi hittar de som främst tenderar att rösta på ett visst parti i Europaparlamentsvalet. Vi börjar, i tabell 7, med att undersöka skillnader i hur män och kvinnor röstar. Kvinnor har i högre utsträckning än män röstat på Miljöpartiet och Centerpartiet, medan fler män än kvinnor har röstat på Sverigedemokraterna. I övrigt är skillnaderna mellan män och kvinnor små, under fem procentenheter. Kvinnor tenderar dock att rösta i något högre grad än män på partierna till vänster i tabellen, det vill säga de rödgröna partierna och Centerpartiet, medan det finns en motsvarande övervikt bland män att rösta på partierna till höger i tabellen, det vill säga mer konservativa partier, Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna. Den här skillnaden har förstärkts sedan valet 2014.

Ser vi till ålder är det också påtagligt att framförallt de yngre ålderskategorierna röstar på Miljöpartiet. Omvänt har Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna en övervikt bland äldre väljargrupper. Jämfört med 2014 ökar Sverigedemokraterna sin röstandel framförallt bland de äldre väljarna. Krist-

Tabell 7 Val av parti i Europaparlamentsvalet 2019, utifrån kön och ålder (procent).

	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	FI	Övr.	Summa procent	Antal personer
Kvinna	8	24	15	13	4	7	16	12	1	1	~100	4725
Man	6	22	8	9	5	10	18	19	0	2	~100	4272
18–21	4	11	20	17	6	7	20	9	2	3	~100	294
22–30	11	16	16	4	6	16	10	3	3	1	~100	1056
31–50	8	20	15	12	4	6	16	14	1	3	~100	2862
51–64	7	25	9	9	4	9	17	19	0	1	~100	2180
65+	4	30	7	9	4	12	18	16	0	1	~100	2536

Källa: Valu 2019.

demokraterna har utöver sin mer stabila bas av pensionärer även lockat till sig en lite större andel väljare i åldersspannet 22–30, och Centerpartiet och Moderaterna har gått framåt hos framförallt de allra yngsta.

Även utbildningsnivå skiljer sig åt mellan olika partiers sympatisörer. De mest högt utbildade väljarna röstar främst på Miljöpartiet, men också på Socialdemokraterna och Moderaterna. De med lägst utbildning väljer i högre utsträckning att rösta på Sverigedemokraterna, men även på Socialdemokraterna som är dominerande bland alla utbildningsnivåer. De flesta övriga partier har inga större skillnader mellan olika utbildningsnivåer hos väljarna.

När det gäller hur partiernas sympatisörer placerar sig själva på vänster–högerskalan är mönstret huvudsakligen det förväntade. Vänsterpartiets, Socialdemokraternas och Miljöpartiets väljare placerar sig huvudsakligen till vänster. Centerpartiets väljare anger ett bredare spann runt mitten. Liberalernas väljare svarar att de varken är höger eller vänster eller något till höger. Kristdemokraternas och Moderaternas väljare placerar sig mest till höger. Det har därmed skett en större förskjutning och tydligare skillnad mellan de gamla allianspartierna jämfört med 2014. Även bland Sverigedemokraternas väljare ser vi en förändring; från att ha haft störst andel som placerar sig i mitten, med relativt jämn fördelning mellan vänster och höger, ser vi nu en markant dominans av självplacering till höger och mitten. Endast sju procent av deras väljare placerar sig till vänster år 2019. Till sist kan vi även konstatera att mönstret från 2014 kvarstår när det gäller olika partiets väljares förtroende för politiker och nöjdhet med demokratin i Sverige respektive EU. Framförallt skiljer Sverigedemokraternas väljare ut sig mest genom att ha lägst förtroende och lägst andel nöjda med demokratin.

”Tendensen att vi börjar se tre block, ett rödgrönt, ett liberalt och ett konservativt, syns även i Valu 2019.”

Sammanfattningsvis visar mönstret från Valu 2019 att Miljöpartiet främst lyckas mobilisera yngre, välutbildade kvinnor som bor i storstad. Sverigedemokraterna verkar ha lockat en större andel män som har lägre utbildningsnivå och

lägt förtroende för det politiska systemet samt bor i mindre orter eller på landsbygden. På vänster–högerskalan har skillnaderna mellan män och kvinnor förstärkts. Tendensen att vi börjar se tre block, ett rödgrönt, ett liberalt och ett konservativt, syns även i Valu 2019. Mer analyser av betydelsen av olika bakgrundsfaktorer kommer att genomföras under det kommande året med hjälp av valundersökningarna, både från Europaparlamentsvalet och 2018 års riksdagsval.

5 Avslutande diskussion

Europaparlamentsvalet 2019 ägde rum i en ovanlig kontext. I efterdyningarna av brexit-omröstningen var det svenska stödet för medlemskapet i EU rekordhögt. Samtidigt ägde riksdagsvalet rum inte långt tidigare, och den segdragna regeringsbildningsprocessen ledde till såväl trötthet som besvikelse hos vissa väljare. Med en sådan förutsättning borde statsvetenskapens mest kända teori om val till olika politiska nivåer – teorin om andra rangens val – kunna förutsäga vissa specifika resultat. Ett sådant förväntat resultat är ett lägre valdeltagande. Så blev dock inte fallet. Tvärtom blev valdeltagandet på 55,3 procent det högsta någonsin för ett svenskt Europaparlamentsval. En annan förväntning handlar om den cykliska effekten, det vill säga att regeringspartier förväntas ha en ”smekmånad” så pass kort tid efter ett riksdagsval och därmed inte ”straffas” av missnöjda väljare i lika hög utsträckning som om Europaparlamentsvalet skulle ha ägt rum i mitten av en nationell valcykel. Resultaten visar istället på en stor variation mellan olika partier. Det grundläggande förväntade aggregerade mönstret om att stora och regeringsbärande partier skulle göra sämre val, medan vissa små och utmanarpartier skulle göra bättre ifrån sig jämfört med riksdagsval, finns där i stora drag. Men det är inte givet att de orsaker som teorin utgår från, nämligen att allt handlar om nationell politik, är tillräcklig som förklaring.

Ur vissa perspektiv påverkades valet 2019 av nationell politik mer än valet 2014, vilket ligger i linje med förväntningarna enligt teorin om andra rangens val. Det var färre specifika sakfrågor för Europaparlamentet som syntes i kampanjerna; kandidaterna var också osedvanligt okända för flertalet väljare, eller åtminstone oprövade i Europaparlamentssammanhang, och på affischerna dominerade partiledarna. Väljarnas beslut verkar också att i åtminstone lite högre utsträckning än 2014 ha påverkats av frågor som också dominerat

den nationella debatten, och de nämner i lägre utsträckning än 2014 specifika viktiga EU-frågor, eller att enskilda kandidater har varit viktiga för partivalet.

Men samtidigt finns det flera andra aspekter som inte passar in i teorin om andra rangens val. Som nämnts ovan ökade valdeltagandet kraftigt, vilket tydligt avviker från teorins förväntan. Andra skillnader är också värda att lyfta fram. Även om det främst är de stora partierna som gör sämre ifrån sig i Europaparlamentsval, så gäller det inte bara de i regeringsställning utan även oppositionspartierna. Bland partier som gör bättre ifrån sig i Europaparlamentsval finns exempelvis Miljöpartiet. Trots att det minskade kraftigt jämfört med valet 2014 och tappade två mandat fick partiet ändå en klart större andel röster i Europaparlamentsvalet 2019 än i riksdagsvalet 2018. Med tanke på den kritik som funnits mot Miljöpartiet som en del av både den tidigare och den innevarande regeringen borde partiet ha minskat ännu mer om allt handlade om nationell politik.

”Ett annat sätt att se det är att EU:s framtid var en viktig faktor för många väljare, snarare än mer specifika sakfrågor.”

Trots det unikt höga opinionsstödet för EU har partiernas och väljarnas inställning till EU också haft en viss påverkan på val av parti. Exempelvis har de EU-positiva väljare som röstade på Vänsterpartiet i riksdagsvalet 2018 i högre utsträckning valt att istället rösta på Socialdemokraterna eller Miljöpartiet i Europaparlamentsvalet. Och omvänt har kristdemokratiska väljare med mer EU-kritisk inställning valt att rösta på Sverigedemokraterna. När väljarna själva får svara på frågor om betydelsen av olika skäl till att rösta på just det parti de gjorde, hamnar partiets politik i EU-frågor i toppen bland de viktigaste skälen. Och när viktiga sakfrågor för partival ska pekas ut ligger frågor som rör fred och demokrati i EU högt, liksom miljöfrågor. Ett annat sätt att se det är att EU:s framtid var en viktig faktor för många väljare, snarare än mer specifika sakfrågor.

Trots det unika opinionsläget och intresse för de stora frågorna om EU lyckades inte Liberalerna, det traditionellt mest EU-positiva

partiet, att nå ett bättre resultat. I deras fall blev det naturligtvis en lättnad att inte hamna utan mandat, något som länge såg ut som en reell risk i opinionsmätningarna, men det är ändå ett skäl till självrannsakan. Liberalerna tappade till framförallt Centerpartiet, men även i någon mån till Moderaterna (särskilt bland väljare med en mer EU-skeptisk inställning). Partiet har haft en tuff period med byte av partiledare och toppkandidat i ett sent skede, men det kan också vara värt att fundera på om ett kampanjbudskap som mest fokuserar på att vara *för* EU-medlemskapet inte sticker ut tillräckligt när majoriteten av såväl väljare som partier är *för*, och det istället finns olika uppfattningar om *hur* samarbetet ska se ut.

På så vis kan vi konstatera att det svenska resultatet avviker från den mer generella trenden i Europa, när det gäller vilka partier som ökade och minskade i samband med Europaparlamentsvalet 2019. Det allmänna mönstret har å ena sidan varit framgångar för gröna och liberala partier, liksom för EU-kritiska partier på högerkanten, och å andra sidan en påtaglig minskning av andelen mandat för de två stora partigrupperna, socialdemokratiska S&D och kristdemokratiska/konservativa EPP. De svenska Socialdemokraterna behöll sina fem mandat och Moderaterna och Kristdemokraterna, som båda ingår i partigruppen EPP, ökade med ett mandat vardera.

”Det här pekar mot en eventuellt ökad polarisering.”

De svenska partierna har också fått olika stort röststöd från olika samhällsgrupper. Jämfört med 2014 kan vi se att skillnaden i partival mellan män och kvinnor har ökat. Kvinnor röstar i högre utsträckning på rödgröna partier och Centerpartiet, medan män i högre utsträckning röstar på partierna till höger, inklusive Sverigedemokraterna. Väljarnas självplacering på vänster-högerskalan ligger också i linje med en tydligare åtskillnad mellan vänster (Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna), mitten (Centerpartiet och Liberalerna) och höger (självplacering bland väljare som röstar på Kristdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna). Även när det gäller ålder, utbildning och bostadsort verkar trenden gå mot ökad polarisering. Två exempel är att det är vanligt att unga högutbildade kvinnor i storstadsområden röstar på Miljöpartiet, och att män i högre åldersgrupper som har lägre utbildningsnivå och

bor på landsbygden röstar på Sverigedemokraterna. Det här pekar mot en eventuell ökad polarisering. När vi lägger till att valdeltagandet – trots ökningen i alla län – fortsätter att vara ojämnt fördelat mellan norr och söder, och mellan stad och landsbygd, samt att det är lägre i områden med många

invånare med utländsk bakgrund, finns det all anledning att ta frågan om samhällets uppdelning på allvar. Det gäller inte minst frågan om vilket sorts EU-samarbete vi vill ha i framtiden – en fråga som kan få stor betydelse för partiernas röstandelar vid kommande val.

Referenser

- Berg, Linda, Erlingsson, Gissur Ó & Oscarsson, Henrik (2019) "Rekordhög röstdelning", i Andersson, U., Rönnerstrand, B., Öhberg, P. & Bergström, A. (red.) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Berg, Linda, Evertsson, Kajsa, Falk, Elisabeth & Sörebro, Maja (2019) "Rekordhög stöd för EU", i Andersson, U., Rönnerstrand, B., Öhberg, P. & Bergström, A. (red.) *Storm och stiltje. SOM rapport nr 74*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Berg, Linda & Lindahl, Rutger (2011) "Västsvenskarna och omvärlden", i Nilsson, L. (red.) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg, SOM-institutet.
- Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (2013) "Sweden: from mid-term county council elections to concurrent elections", i Dandoy, R. & Schakel, A. H. (red.) *Regional and National Elections in Western Europe. Territoriality of the Vote in Thirteen Countries*. London: Palgrave Macmillan.
- Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (2015a) *Supervalåret 2014. Demokratistatistik nr 20*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (2015b) "The Swedish general election 2014", *Electoral Studies* 38: 90–93.
- Bevelander, Pieter & Spång, Mikael (red.) (2017) *Valdeltagande och representation – Om invandring och politisk integration i Sverige*. Stockholm: Delegationen för Migrationsstudier (DELMi).
- Blombäck, Sofie & de Fine Licht, Jenny (2017) "Same considerations, different decisions – motivations for split-ticket voting among Swedish Feminist Initiative supporters", *Scandinavian Political Studies* 40(1): 61–81.
- Blomgren, Magnus (2019) *Europaparlamentsvalet – ett splittrat politiskt landskap*. Stockholm: Sieps.
- Dandoy, Regis & Schakel, Arjan H. (red.) (2013) *Regional and National Elections in Western Europe. Territoriality of the Vote in Thirteen Countries*. Basingstoke, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- de Vries, Catherine E. (2018) *Euro-scepticism and the Future of European Integration*. Oxford: Oxford University Press.
- Erlingsson, Gissur Ó. & Persson, Mikael (2011) "The Swedish Pirate Party and the 2009 European Parliament Election: Protest or Issue Voting?" *Politics* 31: 121–128.
- Gilljam, Mikael & Holmberg, Sören (red.) (1996) *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Hix, Simon & Marsh, Michael (2007) "Punishment or protest? Understanding European Parliament elections", *Journal of Politics* 69(2): 495–510.
- Hix, Simon & Marsh, Michael (2011) "Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time", *Electoral Studies* 30: 4–15.
- Hobolt, Sara B. & Spoon, Jae-Jae (2012) "Motivating the European voter: Parties, issues and campaigns in European Parliament elections", *European journal of Political Research* 51(6): 701–727.
- Hobolt, Sara B. & Wittrock, Jill (2011) "The second-order election model revisited: An experimental test of vote choices in European Parliament elections", *Electoral Studies* 30(1): 29–40.
- Jeffery, Charlie & Hough, Dan (2001) "The electoral cycle and multi-level voting in Germany", *German Politics* 10(2): 73–98.
- Marsh, Michael & Mikhaylov, Slava (2010) "European Parliament elections and EU governance", *Living Reviews in European Governance* 5(4).

- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (red.) (2010) *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Oskarson, Maria, Oscarsson, Henrik & Boije, Edvin (2015) *Consideration Sets for Party Choice: Size, Content, Stability and Relevance. Report 2015:01*. Gothenburg: Swedish National Election Studies Program, University of Gothenburg.
- Popa, Sebastian Adrian & Schmitt, Hermann (2016) *Turnout in the EP Elections 2014: A comparative study of the EU Member States*. Stockholm: Sieps.
- Reif, Karlheinz & Schmitt, Hermann (1980) "Nine Second-order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results", *European Journal of Political Research* 8: 3–44.
- Spoon, Jae-Jae & Klüver, Heike (2014) "Do parties respond? How electoral context influences party responsiveness", *Electoral Studies* 35: 48–60.
- Valu (2019) SVT:s vallokallundersökning EUP-valet 2019. Stockholm: Sveriges Television. https://www.svt.se/omoss/media/filer_public/6f/00/6f000299-7580-4ffd-b646-e3a3d4d06c24/svt_valuresultat_euval_2019.pdf